

КИЧИ ЖАНА ОРТО БИЗНЕСТИ КОЛДООНУН ЧЕТ ӨЛКӨЛҮК ТАЖРЫЙБАСЫ
ПРИМЕНЕНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА В МАЛОМ И СРЕДНЕМ БИЗНЕСЕ
APPLICATION OF FOREIGN EXPERIENCE IN SMALL AND MEDIUM BUSINESS

Күзөбаев Н.Ж. – окутуучу, ЖАМУ ТИПФ
Kuzobaev12@mail.ru.

Аннотация: Илимий макалада кичи жана орто бизнестин колдоонун чет өлкөлүк тажрыйбасы терең, изилденип, ошондой эле Кыргызстанда ишкердикти колдоо маселелери каралган.

Аннотация: В статье исследовано зарубежный опыт поддержка малого и среднего бизнеса, а также рассматриваются вопросы поддержки предпринимательства в Кыргызстане.

Annotation: In article explored foreign experience support small and average business, as well as are considered questions of support enterprise in Kyrgyzstan.

Ачык сөздөр: Кичи жана орто бизнес, ишкердик, ишкердикти мамлекеттик колдоо, чет элдик тажрыйба, ишкердикти өнүктүрүү, ишкердикти колдоо программалары.

Ключевые слова: Малый и средний бизнес, предпринимательство, государственная поддержка предпринимательства, зарубежный опыт, развитие предпринимательства, программы поддержки предпринимательства

Key words: Small and average business, enterprise, state support enterprise, foreign experience, development enterprise, program of support enterprise.

Ишкердик ишмердүүлүккө дем берүү программалары Кыргызстанда гана эмес, өнүккөн экономикалуу мамлекеттерде да ишке ашырылат. Жекече алганда, АКШда түрдүү ишкердик демилгелерге жардам көрсөтүү “Коргонуу насыялары жана техникалык жардам” (Defense Loan & Technical Assistance - DELTA), “Энергия үнөмдөөнү насыялоо” (Energy & Conservation Loan), “Чөйрөнүн булгануусун көзөмөлдөөнү насыялоо” (Pollution Control Loan) ж.д.у.с. түрдүү мамлекеттик программалардын алкагында жүргүзүлөт[3,176.].

Улуу Британияда Кичи жана орто бизнес кызматы тарабынан эң жакшы технологияларды издөөгө жана баалоого, алардын жаңы продукттарды жана кызматтарды жаратуудагы мүмкүнчүлүктөрүн аныктоого гранттар берилет. Жергиликтүү деңгээлде Өнүктүрүүнүн Лондон агенттиги тарабынан илимди жана инновациялык ишмердүүлүктү өнүктүрүүнүн комплекстик түпкү максаттуу программалар ишке ашырылат.

Японияда өлкөнүн экономикасын өнүктүрүү түпкү максаты, демек ишкердик ишмердүүлүктү өнүктүрүүнүн түпкү максатын иштеп чыгуучу болуп Япониянын Экономика, соода жана өнөр-жайы министрлиги эсептелет, ал эми ишмердүүлүктүн координатору болуп Кичи жана орто бизнес агентствосу (Small and Medium Enterprise Agency - SMEA) саналат. Кубаттуу каржылык колдоо менен катар патенттөө, товардык белгилер жөнүндөгү укук-ченемдик актылар кайра каралып чыгылган. Өзгөчө көрүнүктүү жеке ишкерлер үчүн өз ичине экономикалык жана социалдык камсыздандырууну камтыган атайын колдоо инфраструктурасы иштейт. Ишкердик ишмердүүлүктү колдоо жана Япониянын аймактарын өнүктүрүү уюмунун түзүмүндө технологияларды өнүктүрүү жана кичи жана орто бизнестин башкаруу боюнча 9 институт, 4 технопарктер жана бир катар бизнес-инкубаторлор аракеттенишет. Ишкердик ишмердүүлүккө дем берүү үчүн

префектуралардын администрациялары жана жергиликтүү соода-өнөр жайпалаталары менен биргеликте атайын венчурдук борборлор түзүлгөн [3,436.].

Түштүк Кореянын ишкердикти мамлекеттик колдоо тутуму жардам берүүнүн 35 каржылык программаларын жана 8 техникалык программаларын өз ичине камтыйт. Кичи жана орто бизнестин Корпорациясы тарабынан жаңы жумуш орундарын түзүүчүн 5 жылга чейинки мөөнөткө насыялар берилет, насыянын минималдуу өлчөмү 0,42 млн. АКШ долларын түзөт. Кичи венчурдук компанияларды каржылык колдоо үчүн жалпы капиталы 250 млн. АКШ долларын түзгөн венчурдук фонд түзүлгөн.

Эми Кытайды карап көрсөк. Бул өлкөдө 1982-жылда эле кичи жана орто бизнестин колдоо программасы кабыл алынган. Бул программанын алкагындагы негизги элемент болуп бизнес-инкубаторлорду түзүү саналган. Бул 2004-жылга карата эле 500 бизнес-инкубаторлорду түзүүгө жана аларды чындап ишке салууга мүмкүндүк берди, буларда өлкөнүн кичи ишкердигиндеги бардык жумушчулардын 25%ы эмгектенишкен. Бул бизнес-инкубаторлордун ичинен 200дөн ашууну экономиканын өнүгүүсү үчүн көбүрөөк маанилүү болгон илимий-техникалык компаниялар үчүн уюштурулган. Кытай Республикасындагы (Тайвань) ишкердик сектордун калыптануусунун өзгөчөлүгү болуп башынан эле тышкы рынокко багыт алгандыгы саналат. Азыркы учурда улуттук экономиканын жана ишкердик секторунун атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу үчүн Өнөр жай технологиялары департаменты тарабынан өнүгүүнүн программаларынын комплекси иштелип чыгылган [2,516.].

Өз кезегинде Индиянын кичи жана орто бизнестин Улуттук корпорациясы Индиянын микро, кичи жана орто бизнес Министрлигине техникалык сервис-борборлордун (NSIC Technical Service Centre - NTSC) тутуму аркылуу технологиялык жардам көрсөтөт. Маалыматтык чөйрөдөгү иштелмелерге колдоо көрсөтүү жана экспорттук потенциалын күчөтүү үчүн Индиянын Өкмөтү “Индиянын программалык камсыздоонун технологиялык парктары” деп аталган көз карандысыз ассоциациясын түзгөн. Анын негизги милдети - 100%дык иштелип чыгылган программалык продукттарды экспорттоочу компанияларды түзүү болуп саналат. Ассоциациянын курамына тогуз программалык камсыздоонун технологиялык парктары кирет (Software Technology Park NSIC же NSIC - STP). Ошол эле учурда жаңы иштелмелерди өндүрүшкө же чет элдик өнөктөштөргө берүүдө автордук укуктарды даярдоо процедурасы аябай жөнөкөйлөтүлгөн.

Акыркы бир нече жылдар ичинде дүйнөлүк экономикада болуп жаткан апааттык окуялар көптөгөн өлкөлөрдүн мамлекеттик бюджетин кайрадан карап чыгууну шарттады. Бул ишкердик ишмердүүлүктүү мамлекеттик колдоо программаларын (мисалы, SBIR программалары) каржылоону токтотулуусуна же маанилүү түрдө кыскартылуусуна алып келди. Ошону менен бирге апааттын шарттарында деле өкмөттөр кичи жана орто бизнеске колдоо көрсөтүүдөн баш тартышкан жок, алар катарына мамлекеттин жана бизнестин рыноктук багытталуусун жогорулатуу иш-чарасы кирген улуттук экономиканы өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарына топтоштурулууда.

Атаандаштыкка жөндөмдүү болгон ишкердик ишмердүүлүккө дем берүүнүн өзгөчө келечектүү багыттарынын бири болуп даректүү салыктык жеңилдиктер тутумун пайдалануу саналат: узак мөөнөттүү өндүрүш циклына ээ болгон продукциялар үчүн аванстык төлөмдөрдү Кошумча наркка болгон салыктан бошотуу; инвестициялык долбоордун өзүн-өзү актоо мөөнөтүнүн ичинде пайдага болгон салыкты азайтуу; импорттук жабдууларга, материалдарга, комплекттөөчү тетиктерге болгон бажы пошлиналарынын жана КНС тин деңгээлин төмөндөтүү жана барган сайын бул салыктардан бошотуу; НИОКР болгон чыгымдардын суммасына салык базасын азайтуу; өнөр-жайлык жабдууну пайдаланууга дем берүү үчүн мүлккө болгон салыктын көрсөткүчүн (ставкасын) төмөндөтүү ж.у.с.

Мисалы, Индия да илимий-техникалык парктарга жана алардын карамагындагы компанияларга жеке киреше салыгынан 10 жылга чейинки мөөнөткө каникул берилет. Венгрияда ишкерлер максаттуу бюджеттик субсидиялардан жана салыктык жеңилдиктерден үмүт кыла алышат. Салыктык жеңилдиктердин 4 тобу бөлүнүп каралат: инвестицияларга дем берүүгө көздөлгөн жалпы салыктык жеңилдиктер; НИОКР га дем берүүгө коз долгой салыктык жеңилдиктер; атайын кичи жана орто бизнестин өкүлдөрүнө багытталган салыктык жеңилдиктер; аймактык салыктык жеңилдиктер. Польшада да ушуга окшош салыктык механизмдер иштейт.

Кытайда Борбордук өкмөт тарабынан берилүүчү жеңилдик шарттардан сырткары жергиликтүү администрациялар да инвесторлорду кызыктыруу жана тартуу үчүн кошумча жоболорду иштеп чыгышат (мисалы, Харбин шаарындагы жогорку технологияларды өздөштүрүү зонасында) [3,21б.].

Японияда ишкердикти колдоонун венчурдук борборлору темалардын кеңири спектри боюнча лекцияларды уюштуруп, өткөрүшөт жана бизнес-инкубаторлорго жана технопарктарга бизнестин пландаштыруу, сатуу тармагын кеңейтүү, автордук укуктарды коргоо боюнча консультанттарды беришет. Соода-өнөр жай коомчулуктарынын Федерациясынын жана Япониянын соода-өнөр жай палатасынын демилгеси боюнча төмөнкү иш-чаралар ишке ашырылды: “Венчурдук бизнестин улуттук башталгыч форуму” түзүлдү, үзгүлтүксүз иштеген көргөзмө жана ярмаркалар өткөрүлүп турат, аларда рыноктук жагымдуулукка, сүйкүмдүүлүккө ээ болушкан жаңы иштелмелер көрсөтүлөт, ал эми кичи жана орто компаниялар мүмкүн болгон инвесторлорду жана керектөөчүлөрдү табуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушат.

АКШда инновацияларды өнүктүрүүнү ыкчам маалыматтык, кеңеш берүүчүлүк жана усулдук колдоо үчүн көптөгөн электрондук тармактар жана программалар аракеттенет. Алардын катарында: Ыктыярдуу инвесторлорду издөөнүн электрондук тармагы, “Кичи жана орто бизнестин инвестициялык изилдөөлөр” порталы, Ишмердик кеңеш берүүлөрдүн федералдык сайты, “Мамлекеттик буюмдардын рыногу жана аны маалыматтык-издөөчүлүк тейлөө тутуму” программасы, “Ишмердик маалыматтык борборлор” программасы, “Мурдагы топ-менеджерлердин арасынан чыккан кеңеш берүүчүлөрдүн корпусу” программасы ж.б. бар [2,53б.].

Канадада 1997-жылдан бери Инновациялардын Канада фонду иштеп келет. Ал салттык түрдөгү каржылык колдоодон сырткары кичи компанияларды маалыматтык тейлөөнү камсыз кылат. “Канаданын өнөр жайы” маалыматтык порталы мүмкүнчүлүктөрдүн кеңири спектрин бере алат. Анда кичи жана орто компанияларды колдоонун федералдык жана жергиликтүү программалары жөнүндөгү бардык маалыматтар топтолгон. “Technology Roadmaps” адистештирилген ресурсу канадалык ишкерлерге жаңы технологияларды издөөдө кол кабыш кылат.

БУУ нун өнүктүрүү программасынын колдоосу астында Болгариянын Эмгек жана социалдык саясат Министрлиги тарабынан “Бизнес колдоо аркылуу жумуш орунга жетүү” долбоору демилгеленген. Анын жардамында 37 консалтингдик жана 24 маалыматтык борборлордон куралган тармак түзүлгөн. Түштүк Кореяда 2008-жылдан бери кичи жана орто бизнестин колдоо маселелери менен Билим берүү, илим жана технологиялар Министрлиги, Билимдердин экономикасы Министрлиги алектенишет. Алар кичи жана орто компанияларга өнүгүүнүн артыкчылыктуу багыттары боюнча туруктуу кеңеш берүүлөрдү уюштурушат.

Индияда улуттук деңгээлде кичи жана орто бизнес үчүн Маалыматтык ресурстардын тармагы түзүлгөн. Ал кичи жана орто компаниялар үчүн Улуттар аралык маалыматтык кызматтын (INSME) бөлүгү болуп саналат. Эң чоң атактуулукка төмөнкү

маалыматтык кызматтар жетишишкен: көргөзмөлөрдүн виртуалдуу каталогдору, экспортерлор жана импортерлор боюнча маалымдамалар, индиялык жана чет өлкөлүк технологиялар жөнүндөгү, биргелешкен компанияларды түзүү мүмкүнчүлүктөрү жөнүндөгү маалыматтар.

Азыркы мезгилде Кыргызстанда бизнести колдоо көбүрөөк даражада маанилүү экономикалык ресурстарга ээ болушкан, көбүнчө мамлекеттин катышуусу бар ири компанияларга багытталган. Мамлекет өзүнүн артыкчылыктары менен чыныгы өндүрүш чөйрөсүн тандабастан, экономиканын каржы чөйрөсүн тандаган. Кичи жана орто бизнеске КРнын Экономикалык өнүгүү Министрлиги тарабынан жарыяланган экономикалык ресурстарга жетишүү бир далай татаал маселе. Насыяларды берүү жөнүндөгү декларацияларга карабастан көптөгөн банктар кичи жана орто компаниялардын насыя алууга берген арыздарын кароо процедураларын бир далай татаалдаштырып салышкан. Кичи жана орто бизнести колдоо боюнча Бишкек шаарынын тажрыйбасын өзүнчө кароо максатка ылайыктуу. Бул тажрыйба азыркы күндө Кыргызстандын көптөгөн аймактарында жигердүү колдоого алынып жатат. Борбордо ишкердикти колдоо областында кенири укуктук база жана тиешелүү инфраструктура түзүлгөн, кичи жана орто бизнес компанияларына субсидияларды берүү боюнча конкурстук тандоолор өткөрүлүп турат. Ар бир административдик райондо ишкердикти колдоо боюнча адистештирилген борборлор уюштурулган[1,476.].

Кортунду

Мамлекетаймактардагы кичи жана орто бизнести колдоочет өлкөнүн тажрыйбасын колдонуп көрүүсү кажет. Ошону менен бирге ар бир аймактын бизнес чөйрөсүн өз-өзүнчө кароосу зарыл. Аймактарга бизнес-инкубатор борборлорун ачуу менен бирге кичи жана орто бизнести колдоо максатында берилүүчү насыяларды берүү процессин жөнөкөйлөтүү керек.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Алышбаева А.А. Формирование и развитие малого бизнеса в Кыргызстане // Проблемы и перспективы развития малого и среднего бизнеса. - Бишкек, 1999.
2. Блинов А. Государственная политика поддержки малого предпринимательства в странах с развитой рыночной экономикой // Маркетинг. - М., 1999. - №4.
3. Сабо А. Особенности развития предпринимательства и малых средних предприятий в странах с переходной экономикой // Доклад Комиссии ООН для Европы. - М., 2000.
4. Волков О. Экономика предприятия // Курс лекций. – М, 2009.
5. Белова Т. Технология и организация производства продукции и услуг //- М., 2010.